

סימן מט

האם מזכירים שם תואר בתפילה על אביו או רבו החולה?

ט"ו אלול תשע"ז

שאלה:

בחולה דאיתרע מזליה ובודקים אחריו למעלה, לא יתאר אותו בשבחים, אבל בברכה סתמית אין לחוש, שכמו שאומרים בבהמ"ז הרחמן הוא יברך את אבי מורי, וכן במי שברך לגדול הקהל, וכמו שנהגו בימי הרמב"ם לומר בקדיש 'בחיכון וביומיכון ובחיי רבינו משה בן מימון' " וכדו'. א"כ לפי דברי ה'מקור חסד' מדובר דווקא בתפילה על החולה.

אך סברה זו קשה, שהרי הראיות שהביא רבי יהודה החסיד אינן עוסקות דווקא בתפילה על חולה, שהרי שלמה ואלהיו לא התפללו על חולה.

וע"כ נראה יותר, שאין הדברים אמורים בתפילה על החולה דווקא, אלא בכל דיבור או תפילה לפני ה', וכפי שכתב החיד"א ב'ברית עולם' על ספר חסידים (שם) "דכשמדבר לפני ה' ומתפלל על רפואתו אין לומר לפני ה' 'אבא מארי' וכן אלישע היה אומר לפני ה' כמו תפילה 'איה ה' אלוקי אליהו' ולכן לא אמר 'אדוני' ". אך פשוט שכשמדבר עם בני אדם (ולא עם רבש"ע), צריך לכבד את אביו או רבו ולכן חייב לומר 'אבא מארי' וכן 'מורי ורבי', בין בחייו בין לאחר מותו.

ומהי הסיבה שאין מזכירים תארים בתפילה לפני השי"ת?

מבאר החיד"א בספרו ברכ"י (יו"ד סי' ק"מ סי"ד דין ט') "שאין גבהות לפני המקום". כלומר ביחס לקב"ה אף אביו ורבו אינם חשובים, ואין זה נאה להזכיר כבודם בשיחה עם מלך הכבוד. רמז לדבר אנו למדים מהגמ'

בתפילה שהתקיימה בישיבה לרפואתו של ראש הישיבה הי"ו, הזכרנו ב'מי שברך' שלאחר אמירת התהילים: "הוא ירפא את מורנו ורבנו הרב וכו' ". לאחר התפילה, ניגש אלי אחד הרמ"ם, וסיפר שכשהיה שליח ציבור בתפילה בישיבת מרכז הרב, ולאחר התפילה התפלל עם הציבור לרפואתו של ת"ח גדול עם הוספת תואר לשמו ב'מי שברך לחולה', העיר לו מו"ר הגר"א שפירא זצ"ל, שבתפילה על החולה אין להזכיר תארים.

מהו המקור לפסק זה. והאם אין זה גורם לפגיעה בכבוד התורה?

תשובה:

א. מקור הדין שלא להזכיר תארים בתפילה

כתב בספר חסידים (סי' ת"ת) וז"ל: "אדם שמתפלל על אביו אם הוא חולה לא יאמר 'תרפא אבא מרי' או 'לאדוני אבא רפא', כי שלמה אמר 'דוד אבי' וכן אלישע אמר (מ"ב ב' י"ד) 'איה ה' א-לוהי אליהו' ולא אמר 'אדוני'. אבל עבד אברהם אמר (בראשית כ"ד כ"ז) 'א-לוהי אדוני אברהם' כי לא היה בן חורין".

האם התכוון רבי יהודה החסיד דווקא בתפילה על החולה, או בכל תפילה?

ה'מקור חסד' (לרבי ראובן מרגליות זצ"ל) כתב על דבריו (שם ס"ק א') "יתכן שביחוד

(“יהודה בן גמליאל”) בלא תואר, וכיצד לא מקפיד על כבוד אביו שאסור לכונו בשמו? אלא ששם מדובר בתפילה ובתחנונים לפני המקום, ואין גבהות לפני המקום כנ”ל.

ב. הוספת תואר לאדם שחייב בכבודו

יש לדון בדברי החסיד בספרו, האם התכוון לשלול כל הזכרת תואר בתפילה, ולהזכיר השם בלבד, אף במי שחייב בכבודם כאביו או רבו? או שמא כוונתו לאסור הפלגה בתארים, אבל הזכרת תואר כבוד בסיסי של מי שהוא חייב בכבודו – לא אסר.

והנה בראשית דבריו כתב ספר חסידים: “אדם שמתפלל על אביו אם הוא חולה לא יאמר ‘תרפא אבא מארי’ או ‘לאדוני אבא רפא’... ויש לעיין – האם המילה ‘אבא’ חשובה כתואר כבוד, וא”כ ‘אבא מארי’ זו הפלגה בתארים ולכן אסר; או שמא המילה ‘אבא’ היא חובה בסיסית שלא לקרוא לאביו בשמו, ואילו היה מזכיר אותה לבדה לא הייתה קפידא בכך, ורק בגלל שצירף לה את המילה ‘מארי’ (או ‘אדוני’) אסר בעל ספר חסידים?

ובעניין זה, קשה להביא ראיה מראיותיו של ספר חסידים משלמה ואלישע, שכן לכאורה הן סתרי להדדי. שמהזכרת שלמה בתפילתו: ‘דוד אבי’ משמע שהזכרת המילה ‘אבא’ לבדה לא נאסרה. לעומת זאת אלישע אינו מזכיר כל תואר לאליהו, ואפילו לא תואר בסיסי כ’רבי’.

והנה, ה’בן איש חי’ בפרשת שופטים (שנה ב’ ס”ה) כתב בהלכות כבוד אב, שכשמזכיר שם אביו אין חובה לומר ‘אבא מארי’ (אבי מורי) אלא אפי’ אם יאמר ‘אבי פלוני’ סגי. והטעם כי גם שם ‘אבי’ יש לו משמעות של

בשבת (דף נ”ו ע”א) שאוריה נידון כמורד במלכות ולכן נתחייב מיתה. ובמה מרד? על שאמר בפני דוד “ואדוני יואב” וכדברי המקור-חסד (שם) “דלאו אורח ארעא הוא לקבל מרות בפני המלך (מלך בשר ודם י.ו.) וכ”ש כשעומד בתפילה לפני ממ”ה הקב”ה”.

ובכך מתרץ המנ”ח (מצווה רנ”ז ס”ק י”ב ד”ה אזכיר עוד) היאך בפרשת גיעולי כלי מדיין (במדבר פרק ל”א, כ”א) מזכיר אלעזר את שמו של משה ללא תואר, כמ”ש: “ויאמר אלעזר וגו’ אשר צוה ה’ את משה”, ולכאורה נראה שהתם אמר כן בפניו (עיי”ש ברש”י), וגם אם לאו, הרי אפי’ שלא בפניו אסור! ומתרץ המנ”ח בשם ה’מעבר יבוק’ “כי נגד השי”ת ברוך הוא אין לקראות לשום אדם אדון... א”כ הכא נמי כיוון דאלעזר אמר אשר צוה ה’ את משה, והזכיר שמו של השי”ת ברוך הוא, לא שייך לקרות אז אדון לרבו”.

וכאן הוסיף וחידש, שלא רק בתפילה או דיבור לפני ה’, אסור להוסיף תארים, אלא בכל מקום, אף אם מדבר לקהל כאלעזר בשעתו, כשמזכיר שמו של השי”ת ובסמוך לו מזכיר מישהו אחר, אין להזכיר תארים. כפי שאף אצל אוריה המרד היה מעצם איזכור התואר “אדוני” כלפי יואב בשיחה עם דוד המלך.

ובכך מתיישבים ג”כ דברי הגמ’ בתענית (דף כ”ד ע”א) “רבי יהודה נשיאה, גזר תעניתא, בעי רחמי ולא אתי מיטרא, אמר כמה איכא משמואל הרמתי ליהודה בן גמליאל, אוי לו לדור שכן נתקע, אוי למי שעלתה בימיו כך, חלש דעתיה ואתא מיטרא”.

ובפירוש המיוחס לרש”י (שם) ביאר, שרבי יהודה נשיאה, היה בנו של רבן גמליאל בר רבי. ורבי קורא לעצמו בשמו ולשם אביו

משמע שאף ה'מנחת חינוך' הבין כהבנת ה'בן איש חי' שאין מזכירים אפילו תואר בסיסי. לעומתם החיד"א בספרו ברכ"י (יו"ד סי' ר"מ סעיף ד' דין ט') כתב "כשמתפלל על אביו או על רבו נראה דאין לומר בתחנונו רפא נא לאדני אבי' או אבא מארי' או רבי ואלופי' כי שלמה אמר בדברו עם ה' דוד אבי' וכן אלישע אמר 'אלהי אליהו' שאין גבהות לפני המקום ואוריה נתחייב הריגה למלכות על שאמר אדוני יואב לפני דוד המלך. אבל נראה שאותם שאסור להזכיר שמם, מותר לומר אבי או רבי, אך לא יוסיף על זה. מר זקנינו הרב החסיד מהר"א אזולאי זלה"ה בהגהותיו כ"י".

משמע מדבריו שהזכרת התואר 'אבי' או 'רבי' מותרת, אך אינה חובה. ודבריו צ"ע, דהרי אם אין בכך גבהות לפני המקום א"כ לכאורה חוזר הדין לעיקרו, שאסור לאדם להזכיר את שם אביו או רבו ללא הזכרת תואר כבוד, וא"כ צריך להיות חובה להזכיר תואר כבוד?

ונראה שאכן החיד"א ביאר דבריו בספרו 'שיורי ברכה' (סי' שלח אות ד'), שכתבו לאחר החיבור ברכ"י, ושם כתב במפורש: "המתפלל על אביו או רבו אין לומר 'אדוני אבי' או 'רבי ואלופי' וכיוצא, דאין גבהות לפני המקום. אלא יאמר אבי או רבי" עיי"ש. ומשמע שכך צריך לנהוג. וע"כ נראה לפרש שמה שכתב ברכ"י "מותר' לומר אבי או רבי", לא התכוון על דרך רשות, שאם רוצה מותר יהיה לו להזכיר ואם לא רוצה יכול שלא להזכיר, אלא 'מותר' בא לאפוקי מ'אסור' מטעם ש'אין גבהות לפני המקום, ומכיוון שבכה"ג חייב בכבודם, א"כ ה'מותר' כוונתו שחייב להזכירם בתואר כבוד, אלא שלא יוסיף מעבר ל'אבי' או 'רבי'.

מעלה כמו שכתוב על יוסף 'וישימני לאב לפרעה' (בראשית מ"ה ח') וכן מצינו שדוד המלך ע"ה כינה את שאול המלך ע"ה בתואר "אבי" (שמואל א' כ"ד י"ב) משום כבודו, אף שלא היה אביו הביולוגי, וכן מצינו באלישע שקרא לאליהו רבו "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" (מלכים ב' י"ב), אך הוסיף שעם כל זה נהגו כיום לומר 'אבא מארי' למעלה וכבוד יותר, ולכן כיום ראוי להיזהר בכך, ואין חילוק בין אם מזכיר קודם שם אביו ואז תואר 'אבי' או קודם תואר 'אבי' ואז שמו.

ומקשה הבא"ח משלמה, שמצינו בספר מלכים (א' פרק ב' ל"ג) שקורא לאביו בשמו ללא שום תואר, ככתוב "ולדוד ולזרעו ולביתו ולכסאו יהיה שלום", ולא אמר "ולדוד אבי".

ומתרץ כפי שכתבנו לעיל, "נראה לי - דבר זה אמרו בתורת תפילה, שהבליע תפילה בתוך דבריו, ולפני הקב"ה היה אומר כן בדרך תפילה... ולכך אין קפידא בזה". הרי מפורש בדבריו, שבתפילה אין להזכיר אפילו תואר בסיסי של מי שהוא חייב בכבודו, כגון "אבי" לאביו, וה"ה "רבי" לרבו.

וכן משמע ב'מנחת חינוך' (מצווה רנ"צ ס"ק י"ב) שמקשה, כיצד כינה אלעזר את משה (בפרשת גיעולי מדין; במדבר ל"א, כ"א) ללא שם תואר. ותירץ "ונראה דמכאן סיוע למה שראיתי בספר 'מעבר יבוק' שאם אחד מתפלל לפני השי"ת על אביו ועל רבו לא יאמר בתפילתו 'אדוני רבי' או 'אדוני אבי' כי נגד השי"ת ברוך הוא אין לקרות לשום אדם אדון... א"כ הכא נמי כיוון דאלעזר אמר 'אשר צוה ה' את משה' והזכיר שמו של השי"ת ברוך הוא לא שייך לקרות אז אדון לרבו". ומכך שאלעזר לא הזכיר כל תואר,

מיישב את דברי אלישע שלא הזכיר שום תואר לאליהו. ועפ"י דברינו הדברים מיושבים. ודו"ק.

ג. הלכה למעשה בתפילת הציבור

מ"מ מידי מחלוקת לא יצאנו, שכן המנ"ח ו'הבן איש חי' כתבו שאף המתפלל על אביו או על רבו, לא יזכיר שום שם תואר, אלא שמו בלבד. ואילו החיד"א ס"ל שהמתפלל על מי שהוא חייב בכבודו, כאביו או רבו, חייב אף להוסיף שם תואר אחד, 'אבי' או 'רבי', אך לא להוסיף עליו.

ולמעשה, כאשר מתפללים בציבור, נראה שראוי לנהוג כדעת החיד"א, מכיוון שהלכה זו אינה ידועה ומפורסמת, ואם לא יזכיר כלל תואר בתפילה על ת"ח מוכר, או על אביו, עלול הדבר להתפרש בעיני אחדים מן הציבור כולזול בכבודם. וע"כ יש להורות להזכיר תואר אחד, 'אבי' או 'הרב' או 'רבי', ולא להוסיף תארים נוספים.

וראיה לדברינו מצאתי בספר 'נפש דוד' לגאון האדר"ת זצ"ל (הוצאת מוסד הרב קוק עמ' 135) שהעיד על אביו שהיה מאד מחמיר במצוות הסוכה: "והוא ז"ל ישב בסוכה ורגליו בכרים וכסתות, מפני חלישות שלא יתקרב ר"ל, ואחר שאף מן הדין הוא פטור (ממנה) משום מצטער, אבל מפני הרבים הבאים לשאול שאלות איסור והיתר וכיוצא בזה, וימצאוהו בבית, יזלזלו במצוות סוכה, גם שלא מן הדין, ושפתיו טהורים אמרי נועם, ודברים מצודקים מאד".

וכן כתב על עצמו (שם עמ' 134) שהיה מעדיף להתפלל בסוכתו ולא בביהכ"ס, מפני חביבותו למצוות הסוכה, ואעפ"כ לא נהג כן והיה הולך להתפלל בביהכ"ס, "כדי שלא

על כל פנים הרי מפורש כתב בשו"ת ברכה שהמתפלל על מי שהוא חייב בכבודו יזכיר תואר אחד, "אבי" או "רבי", כדי לא לעבור על הלכות כבוד אב או כבוד רב, "אך לא יוסיף על זה" כגון "אבי מורי" או "מורי ורבי".

אמנם כפי שראינו לעיל ב' ראיותיו של בעל ספר חסידים, משלמה ומאלישע, סותרות לכאורה. ואולי ניתן לתרץ, עפ"י הקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה, שביאר שבעבר הרחוק נקראו הנביאים בשמם הפרטי, ללא שם תואר, וכך אף בראשית ימי התנאים כהלל ושמאי ושמעיה ואבטליון ושמעון הצדיק וכדו', משום "שגדול מרבן שמו", ולא היו זקוקים לשום תארים ושכחים, ושמם העיד על גדולתם העצומה. ורק כשנתמעטו הדורות בגדלות בתורה וברוה"ק אז החלו בשמות תארים לגדולי ישראל. אך כל זה נאמר רק ביחס לכבוד תורה של גדולי ישראל בדורות אלו, אך ביחס לכבוד אב, לא השתנה העבר הרחוק מאשר ימי אחרוני התנאים, ותמיד אדם היה מחויב להזכיר שם תואר כשמזכיר את אביו, בין בפניו ובין שלא בפניו. ולכן אלישע מזכיר את רבו אליהו ללא שום שם תואר, אך שלמה חייב להזכיר תואר לדוד ועל כן אומר 'דוד אבי'.

ובכך מתורצת ג"כ קושיית המנ"ח (שם), כיצד מזכיר יהושע (פרק א') כמה פעמים "משה עבד ה'" ללא הוספת תואר 'אדוני', הרי אסור להזכיר את רבו בשמו אפי' לאחר מותו? אך לפי דברינו הדברים מיושבים. ואמנם במנחת יצחק (אות א'), מובא במנחת חינוך [שם], הוצאת מכון ירושלים אות ט"ז (שם) תירץ שהמילים "עבד ה'" שהזכיר יהושע הם תואר נכבד מאד, כדמוכח בפירוש רש"י לבמדבר י"ב ח'. אך תירוצו אינו

וא"כ ה"ה בנידון דידן. אם ת"ח יתפלל ברבים לרפואתו של ראש הישיבה בלא לתארו בשם 'הרב' אלא רק בשמו, אין הכל יודעין הלכה זו שאין גבהות לפני המקום, וא"כ הוי העדר כבוד, וכבזיון לכבוד התורה. ואף אם ניתן להורות וללמד זאת לתלמידים, מ"מ תמיד יש אורחים הבאים לתפילה שלא שמעו דין זה, וכידוע דרש ר"ע "את ה' אלוקיך תירא" לרבות ת"ח, והוקש כבודם לכבוד המקום, וא"כ פשיטא שבמקום שיש חשש לפגיעה במצוות עשה של כבוד תורה, שיש לנהוג ולהכריע כהחיד"א ולתוארו בשם 'הרב' ולא כהמנחת חינוך.

ד. תפילת אשכבה ויזכור

הי"פה ללב' (שם) הביא בשם 'עיקרי הד"ט' (חיו"ד סי' ל"ה אות ט"ז), שבאשכבה אין להשתמש בתואר 'רב' ללא קשר לצוואת צוואת הנפטר, אלא משום "דהשכבה היא תפילה להקב"ה ואין ראוי לתוארו דאין גבהות לפני המקום".

וקשה, הרי מנהג אשכנז להזכיר בתפילת 'אל מלא רחמים' וב'יזכור' "את נשמת 'אבי מורי' וכי"?

שאלה זו שאל הגאון הרב שלמה סובל זצ"ל את הגרי"ח זוננפלד זצ"ל בשו"ת שלמת חיים (הוצאה חדשה סי' תתקכ"ה), והשיב לו הגרי"ח, דבתפילה צריך הציבור לדעת על מי מתפללים ואם יאמר הש"ץ שם פרטי ללא תואר לא יהיה ניכר שכוונתו לרב פלוני, שהרי רבים נקראים באותו שם, אך כשאומר 'אבי' או 'רבי' הכל יודעים למי כוונתו, ולכן נהגו להשתמש להוסיף תארים.

כל זה בתפילת הציבור, אך מדוע נהגו כן גם בתפילת 'א-ל מלא רחמים' הנאמרת בלחש?

יבואו העם לזלזל בתפילה בצבור, אשר גם בלעדי זה, הורגלו להקל הרבה בזה".

וקל וחומר כאשר הש"ץ עצמו הוא תלמיד חכם, שעליו להיזהר שלא ייראה בעיני אחדים מן הציבור כמזלזל בכבוד חברו (ובנידון דידן – בכבוד ראש הישיבה). ודברי רשב"י בגמ' בשבת (דף ל"ד ע"א) "יאמרו זונות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כ"ש" מבחילים עד גימי הנפש – עד כמה צריכים ת"ח להיזהר בכבודם של ת"ח אחרים.

ראיה נוספת ניתן ללמוד מדברי הי"פה ללב' (יו"ד סי' ר"מ ס"ק י') שנשאל על רב שנתן צוואה שלא יתארוהו אחרי מותו בשם רב, כי אם בשם חכם, ובניו עשו כן וכתבו בפתיחת ספרו של אביהם תואר חכם ולא תואר רב. והביא הי"פה ללב' (שם) מספרו של החיד"א 'דבר לפי' (מערכת ר' אות טו"ב) שרבי יהודה הנשיא, מרוב ענותנותו, כינה את עצמו במשנה בתואר 'רבי', ולא בתואר הראוי לנשיא: 'רבן'. והרב מהרי"ח הקשה, א"כ כיצד כתב על אביו רשב"ג והיה עניו ואעפ"כ קראו 'רבן'. וענה החיד"א דלא קשיא מידי דרבי כתב המשניות והוא על עצמו רשאי לנהוג בענווה ולא לכתוב 'רבן', אך על אביו רשב"ג הגם שהיה עניו – אין לו רשות לעשות כן, ואדרבה הוא חייב לכבודו ולתארו 'רבן', ועפ"י דברי החיד"א הסיק הי"פה ללב' דלא היה לבנים לשמוע לצוואת אביהם, והיו חייבים לכתוב תואר 'הרב' על ספרו. "דאם הוא ציווה, לא ציווה רק בזכירה דרך עראי בהשכבה וע"ג אבן המצבה, דהכל יודעין שהוא צוואה ודש בעירו שכך הוא ציווה, לא בכתיבת בספר מודפס שמתחלק לכל העולם למקומות הרחוקים דידיעי ליה מגדולת תורתו ולא ידעי מהך צוואתו, והוי העדר כבוד".

ה. לסיכום

[א.] בספר חסידים מובא שאדם המתפלל על אביו לא ישתמש בתארים 'אבי מורי' או 'אדוני אבא'. וכתבו הפוסקים שה"ה כשמתפלל לרפואת רבו לא ישתמש בתואר 'מורי ורבי' או 'רבי ואלופי' וכל זה 'מפני שאין גבהות לפני המקום' (מעבר יבוק).

[ב.] ה'מקור חסד' רצה לומר שזה נאמר דווקא בתפילה על החולה דאיתרע מזליה ובודקים אחריו למעלה, משא"כ כאשר מברך את אביו או את רבו, שאז צריך להזכיר את תוארו.

אך ממקורותיו של ספר חסידים נראה, שאין לחלק ובכל דיבור ותפילה לפני רבש"ע יש להשמיט תארים מפני הסיבה הנ"ל.

[ג.] ברבו ובאביו, שחייב בכבודם, נחלקו הפוסקים האם להשמיט בתפילה תארים לגמרי.

המנ"ח וה'בן איש חי' כתבו לומר את השם ללא תארים כלל, והחיד"א פסק (ב'שיורי ברכה') שיאמר 'אבי' או 'רבי', אך לא יוסיף תארים נוספים.

[ד.] במקום שיש ספק אם הציבור יודע הלכה זו, ויש חשש לפגיעה בכבוד התורה, יש להורות שלא להשמיט את התואר 'הרב' כדי שח"ו לא ישתמע שממעטים בכבוד תורה. וכדאי הוא החיד"א לסמוך עליו בשעת הדחק, במקום שיש חשש שייראה לציבור כביטול מצוות עשה דכבוד תורה.

[ה.] בתפילת אשכבה על רבו או אביו, יש מהפוסקים הספרדים שהורו להימנע מלהשתמש בתארים. ויש שחלקו והתירו.

תירץ הגרי"ח, שבמקרה זה הכינוי 'אבי מורי' אינו כגבהות לפני המקום, מפני שהמתפלל מתכוון לומר "שהיה אביו גם מורו שהורהו בדרכי התורה", ואינו מתכוון לשם גאוה. וסיים דבריו: "הכלל, מנהגן של ישראל תורה ובמה שנהגו אין לשנות". וזה שלא כשו"ת 'משנת יעקב' לגרי"ל מקאפוש (ח"ג סי' ר"מ דף קמ"ה סוף עמוד א') שהעלה שבלימוד שלומד לע"נ הוריו שלא יאמר 'אבא מארי' ואפי' לא תואר 'אבא', ואין זה מנהגן של ישראל, וכפי שכתב הריטב"א בכתובות (דף ק' ע"ב) שהעיד בשם הרי"ף והרמב"ן שמנהג שפשט בישראל זה עד לעצמו שנתיסד על פי חכמי ישראל'.

וכ"כ הגר"ח פלאגי בשו"ת 'לב חיים' (ח"ב סי' ט' וסי' ע"ה), וראה עוד מקורות בספר 'זרע חיים' לרבי יעקב חיים סופר שליט"א עיי"ש.

ואכן אף אנו נוהגים בקהילתנו ברמת מגשימים, בתפילת 'יזכור' של החגים, שהש"ץ אומר תפילת 'אל מלא רחמים' על רבה של רמת מגשימים, הרב יחזקאל דאום זצ"ל, ומוסיף לשמו את התואר 'מורנו ורבנו'. ועל פי דברי הגרי"ח הדברים מבוארים, שהרי הרב יחזקאל זצ"ל הורה תורה לרבים בקהילתנו, וע"כ יש להרבות בזכותו בעניין זה.

מ"מ מדברי הגרי"ח למדנו ג"כ, מדוע יש להוסיף תואר 'הרב' לתפילה על ראש הישיבה החולה, דאם יאמרו רק שמו, לא ברור לכו"ע שמתפללים עליו כדברי הגרי"ח "דהרי איכא כמה יוסף בן שמעון", וא"כ ה"ה בנידון דידן, ודון מינה ואוקמיה באתרין.

ומנהג בני אשכנז בתפילת 'יזכור' ו'אל מלא רחמים' להזכיר תארים, בין על אביו ובין על רבו, כדי לעורר זכויות על אביו או רבו. 'והכלל, מנהגן של ישראל תורה ובמה שנהגו אין לשנות' (שו"ת שלמה חיים סי' תתקכ"ה).

ויה"ר מלפני אבינו שבשמים, שישלח רפואה שלמה מן השמים, רפואת הנפש ורפואת הגוף, לרב אביחי ניסן בן חיה, בתוך שאר חולי ישראל אכי"ר.